

Pochopení kapitalistických kultistů, Druhá část: Povaha indoktrinace

Tržní ekonomové vůbec nejsou ekonomové – jsou to náboráři kultů.

Peter Joseph

Při rozhovoru s lidmi, kteří striktně vyznávají *tržně-ekonomickou ideologii*, se stále dokola objevuje stejný vzorec. Začnete mluvit o nějakém prvku ekonomické struktury – konkurenci, efektivitě, hodnotě, ať už je to cokoli – a místo konverzace narazíte na konceptuální cihlovou zeď. Problém nemusí nutně spočívat v tom, že dané osobě chybí inteligence nebo informace. Problém je v tom, že operuje s *fixním, izolovaným slovníkem* – předem nahaným balíčkem významů, které považuje za nedotknutelné. A protože tyto významy jsou spojeny s identitou, v konverzaci nezůstává žádná elasticita.

Tento jev je hlubší než jen intelektuální neshoda. Je strukturální. Myšlení samo o sobě je vybudováno z jazyka a jazyk je řetězec subjektů, inferencí a asociací, které se sestavují do vnitřního modelu světa. Pokud se však kterákoli část tohoto řetězce stane rigidní – pokud určitá slova nabudou posvátného, nezpochybnitelného významu – pak se zbytek procesu uvažování ohýbá kolem těchto kotev jako kov přitahovaný magnetem. Každá nová myšlenka je interpretována pouze optikou existující symbolické struktury, přestože je v rozporu s pozorovanou realitou.

V případě *tržní ekonomie* není tato rigidita náhodná. Je kultivovaná. Generace ekonomických teoretiků, politických expertů, libertariánských filozofů a obchodních komentátorů vytvořily *lexikon*, který funguje méně jako deskriptivní jazyk a více jako teologické písmo. Pojmy jako „dobrovolná směna“, „efektivita trhu“, „konkurence“, „růst“ a „racionalita“ nejsou považovány za empirická tvrzení, která lze testovat a revidovat; jsou považovány za axiomy. Věčná fakta. Imunní vůči rozporům.

V důsledku toho, když zpochybníte jeden z těchto symbolů, indoktrinovaný jedinec neslyší, co vlastně říkáte. Slyší útok na samotný symbol, a jelikož je tento symbol propojen s jeho osobní a politickou identitou, reaguje, jako byste ho přímo urazili.

Toto je jádro kapitalistické indoktrinace – symbolický *lexikon*, který potlačuje schopnost empirické interpretace.

Jazyková architektura ideologie

Každé slovo ve slovníku je definováno jinými slovy, což znamená, že celý systém významů je odvozený, nikdy ne absolutní. To je v pořádku, když se jedná o konkrétní věci – stromy, židle, dešťové srážky. Ale když se jazyk používá k popisu abstraktních systémů, jako jsou *trhy*, *pobídky* nebo *společenská hodnota*, potenciál pro manipulaci se

řádově zvyšuje. (Lidé tedy často nevnímají realitu přímo, ale skrze jazykové konstrukce.)

Zejména ekonomický jazyk je mistrovskou třídou v nejednoznačnosti. Pojmy jsou natahovány, přehodnocovány a zpětně konstruovány, aby vyvolaly požadovaný ideologický efekt. Vezměme si slovo *efektivita*. V každodenním životě *efektivita* znamená dosáhnout něčeho s minimálním úsilím. V neoklasické ekonomii se však „efektivita trhu“ vztahuje na propracovaný soubor teoretických podmínek – dokonalé informace, dokonalá konkurence, racionální aktéři atd. – které v reálném světě neexistují. Přesto se tento termín používá, jako by popisoval skutečnou vlastnost reálných *trhů*.

Tato jazyková návnada a podvádění je v kapitalistickém diskurzu všudypřítomná:

- „*Dobrovolná směna*“ pohodlně ignoruje skutečnost, že většina směn je poháněna *strukturálním nátlakem* – lidé „dobrovolně“ prodávají práci, protože alternativou je bezdomovectví.
- „*Růst*“ je chápán jako společenský pokrok, přestože z fyzikálního hlediska je neustálý růst termodynamicky nemožný.
- „*Racionalita*“ je považována za vrozenou lidskou vlastnost, a to i přesto, že behaviorální věda opakovaně ukazuje, že se lidé nechovají v souladu s ekonomickou racionalitou.
- „*Konkurence*“ je povýšena na morální a strukturální nutnost, ale konečný cíl *konkurence* – monopolizace – je pohodlně smeten stranou.
- „*Svoboda*“ je nově definována jako svoboda *kapitálu*, nikoli jako svoboda lidí.

To nejsou sémantické náhody. Jde o ideologický design.

Čím abstraktnější je oblast, tím snadněji lze jazyk manipulovat k vnucování určitého světónázoru. Ekonomie je téměř čistá abstrakce, a proto je dokonalým médiem pro jazykovou indoktrinaci.

Kolaps významu: Když se koncepty stanou identitou

Ústředním problémem při rozhovoru s někým, kdo je hluboce zakořeněn v *kapitalistické ideologii*, je to, že význam slova již není předmětem diskuse. *Lexikon* byl internalizován do té míry, že zpochybnění termínu je ekvivalentní zpochybnění dané osoby.

Řekněme, že kritizujete „efektivitu trhu“.

Neptají se, co tím myslíte.

Předpokládají, že nerozumíte jejich významu.

Řekněme, že poukazujete na to, že „dobrovolná směna“ je za podmínek ekonomické nejistoty fikcí.

Oni tento argument nezohlední.
Dojdou k závěru, že „nevíte, co znamená dobrovolnost“.

Řekněme, že tvrdíte, že korporace jsou centrálně plánované hierarchické instituce, což podkopává myšlenku, že „plánování nikdy nefunguje“.
Neřeší tento rozpor.
Obviňují vás z podpory autoritářství.

Proto se diskuse s ideologickými kapitalisty obvykle točí donekonečna. Nesouhlasíte s fakty, ale se symbolickou autoritou. Nesnaží se pochopit váš argument; obhajují posvátnost mentálního slovníku.

To je psychologická funkce indoktrinace – učinit samotný *lexikon* nezpochybnitelným.

Obrácení reality: Jazyková inverze v tržním myšlení

Jakmile je *lexikon* fixní, *ideologie* získává mimořádnou schopnost převracet realitu, aniž by vyvolávala kognitivní disonanci. Osoba jednoduše reinterpretuje protichůdné důkazy jako potvrzení doktríny.

Klasickým příkladem je *konkurence*.

Pro obyčejné lidi je *konkurence* hra s nulovým součtem. Někdo vyhraje, někdo prohraje. Je ze své podstaty konfliktní.

Ale v některých kapitalistických myšlenkových směrech – zejména v *libertarianismu* – je *konkurence* přerámována jako forma spolupráce, protože „lidé souhlasí s tím, že budou soutěžit“.

To je na první pohled absurdní.

Podle této logiky:

- Válečné hry jsou spoluprací;
- Závody ve zbrojení jsou spoluprací;
- Predátorské ceny jsou spoluprací;
- Mzdy vedoucí k chudobě jsou spoluprací;
- Jakýkoli vzájemně škodlivý konflikt se stává „spoluprací“, protože se ho účastní obě strany.

Tento rétorický tah je však běžný, protože *ideologie* vyžaduje, aby byla *konkurence* morálně přijatelná. Pokud by byla *konkurence* chápána jako agrese, pak se hroutí celá normativní struktura uctívání *trhu*. Význam slova se tedy jednoduše obrací.

Tento druh jazykové akrobacie je všudypřítomný:

- „*Externality*“ je slovo, které zlehčuje ekologickou destrukci tím, že ji považuje za účetní chybu nebo vedlejší položku v účetnictví.
- „*Inovace*“ se stává synonymem pro *plánované zastarávání*.
- „*Volba*“ se stává synonymem pro *fragmentaci trhu*.
- „*Riziko*“ se stává něčím, co soukromé firmy přenášejí na veřejnost.
- „*Svoboda*“ se stává svobodou pro *kapitál*, nikoli svobodou od vykořisťování.

Každý termín je jazykový prostředek vytvořený k udržení *ideologické soudržnosti*. A protože stoupci tyto termíny spojují s pravdou samotnou, *ideologie* se stává téměř imunní vůči rozporům.

Indoktrinace jako strukturální potřeba, nikoli nehoda

Popkultura vnímá indoktrinaci jako něco, co se děje náhodně, v „kultech“ nebo v okrajových náboženských hnutích. *Kapitalistická ideologie* však vyžaduje indoktrinaci záměrně. Systém nemůže fungovat bez populace podmíněné k přijetí jeho základních abstrakcí jako neměnných pravd.

Je to proto, že *kapitalismus* je jedinečně závislý na nesprávné interpretaci svých vlastních důsledků:

- *Nerovnost* je přeformulována jako *zásluha*;
- *Vykořisťování* je přeformulováno jako *příležitost*;
- *Zoufalství* je přeformulováno jako *motivace*;
- *Kolaps životního prostředí* je přeformulován jako *externalita*;
- *Sociální degradace* je přeformulována jako *osobní selhání*;
- *Nestabilita* je přeformulována jako *přirozený řád věcí*;
- *Strukturální nátlak* je přeformulován jako *dobrovolná směna*.

Pokud by lidé tyto výsledky interpretovali doslovně, *kapitalismus* by přes noc ztratil legitimitu. *Ideologie* se proto musí opírat o rigidní symbolický systém, který je nadřazen empirické interpretaci.

Člověk neobhájí systém proto, že by prostudoval jeho mechanismy. Obhájí ho proto, že se systém stal jeho interpretačním rámcem. *Kapitalismus* definuje, co je „realistické“, „racionální“, „praktické“ a „možné“. Jazyk předem formuje představivost.

Proč je empirismus považován za hrozbu

Jedním z nejvýraznějších rysů *kapitalistické indoktrinace* je nepřátelství vůči empirickému zkoumání. Pokaždé, když do konverzace vnesete příklad z reálného světa – skutečná selhání *trhu*, kolaps životního prostředí, monopolní chování, nerovnost, vykořisťování práce – ideologie to bud’:

1. Přeformuluje jako výjimku,

2. obviňuje vládní vměšování, nebo
3. naprosto popírá empirickou realitu.

Je to proto, že symbolický *lexikon* není uzpůsoben k tomu, aby se přizpůsobil rozporům. Je uzpůsoben k jejich absorpci.

Poukazujete na to, že *konkurence* vede k *monopolizaci*.
Oni tvrdí, že *monopolizace* „není skutečná konkurence“, a zpětně přepisují definici.

Ukazujete, že *cenové signály* nemohou zohlednit *ekologické náklady*.
Tvrdí, že by *trh* za ideálních podmínek „započítal“ *cenu* – teoretický svět, který nikdy nenastane, ale vždy ospravedlňuje ignorování současnosti.

Ukazujete, že lidé se často chovají *iracionálně*.
Předefinují iracionální chování jako „ohraňčenou racionalitu“, čímž absorbují rozpor, aniž by revidovali premisu.

Poznamenáváte, že *dobrovolná směna* je v případě *nátlaku na přežití* bezvýznamná.
Trvají na tom, že *směna* je stále *dobrovolná*, protože si daná osoba teoreticky může zvolit bezdomovectví.

Neschopnost integrovat empirické rozpory není chyba.
To je celá pointa.
Empirickou realitu je třeba odmítnout, aby byla zachována posvátnost symbolického systému.

Smyčka sociálního posilování

Další vrstva indoktrinace pochází ze *sociálního posilování*. Lidé nejen brání pojmový *lexikon* – brání i svou příslušnost ke *kulturní identitě*. *Tržní ideologie* je hluboce propojena s:

- nacionalismem,
- Americkým individualismem,
- podnikatelskou mytologií,
- mužskou soutěživostí,
- protivládními náladami,
- morálním vyprávěním o osobní zodpovědnosti,
- generační třídní identitou.

Proto je kritika *kapitalismu* interpretována jako osobní útoky. Zpochybňovat *lexikon* znamená zpochybňovat *identitní skupinu*, která jej udržuje.

A stejně jako jakákoli *skupinová identita*, i tato *ideologie* trestá divergenci:

- Zpochybňuješ *trh* → jsi „marxista“.
- Kritizujete *konkurenci* → „nenávidíte svobodu“.
- Poukazujete na *ekologické limity* → jste „proti pokroku“.
- Zdůrazňujete *strukturální nátlak* → „stáváte se obětí“.
- Popisujete *systémovou nerovnost* → zapojujete se do „třídního boje“.

Tyto rétorické obhajoby nejsou argumenty. Jsou to mechanismy udržující hranice. Udržují věřícího psychologicky izolovaného od *kognitivní disonance*.

Psychologické pohodlí zjednodušených systémů

Jedním z důvodů, proč je *kapitalistická ideologie* tak nepružná, je to, že nabízí zdánlivě jednoduchý model lidského chování a sociální koordinace. Bere chaotický zmatek reality a stlačuje ho do hrstky uklidňujících rovnic:

- Lidé reagují na *pobídky*;
- *konkurence* pohání *inovace*;
- *trhy* se *samoregulují*;
- *ceny* obsahují veškeré informace;
- *dobrovolná směna* je *spravedlivá*;
- *růst* se rovná zlepšení.

Tato tvrzení přežívají, protože snižují složitost, ne proto, že odrážejí realitu. Poskytují pocit předvídatelnosti ve světě, který je zásadně nepředvídatelný. V tomto smyslu *kapitalismus* funguje podobně jako *náboženství* – nabízí soubor uklidňujících narativů, které působí vysvětlujícím dojmem, i když jsou empiricky prázdné.

A protože se tyto narativy opakují prostřednictvím médií, vzdělávání a kulturních norem, získávají podobu zdravého rozumu.

Závěr: Indoktrinace jako překážka kolektivního porozumění

Pochopení fungování *kapitalistické indoktrinace* nespočívá v démonizaci jednotlivců. Většina lidí si tento lexikon osvojila, aniž by si ho kdy vybrala. Byli k němu vychováváni. Byl jim předáván jako fakt. Formuje veškerou interpretaci, od osobního selhání až po kolaps planety.

Pokud ale chceme vybudovat životaschopnou alternativu k současné socioekonomické architektuře, musíme pochopit, jak hluboko jsou tyto překážky zakotvené v jazyce a myšlení. Nemůžete zavádět nové myšlenky do myšlenkového systému, který své ústřední symboly zapečetil před revizí.

Výzvou není jen předložit lepší důkazy nebo lepší argumenty. Výzvou je demontovat *symbolickou architekturu*, která brání tomu, aby nové důkazy a argumenty byly vůbec slyšet.

Dokud nebude tato bariéra vyřešena, diskuse o *kapitalismu* zůstanou uvězněny v sémantických smyčkách, kde slova fungují jako štíty, logika se stává kruhovou a indoktrinace se maskuje jako zdravý rozum.